

**XORIJY ARMIYALARNING EKSTRIMIZM VA TERRORIZMGA KARSHI KURASH
SOHASIDAGI TAJRIBASI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10412733>

Mahmudov Oybek Norkilichovich

O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi universitet magistratura tinglovchisi.

Annotatsiya: *Mazkur maqolada bugungi globallashuv sharoitida hamda xalqaro va mintaqaviy mojarolar transformatsiyasi davom etayotgan bir paytda, terrorizm va ekstremizmga qarshi samarali kurashish masalalari keng ilmiy yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *ekstremizm, terrorizm, globallashuv, diniy qarashlar, vijdon erkinligi.*

"Ekstremizm" so'zi lotincha extremis - ashaddiy, atamasidan olingan bo'lib, "keskin fikr va choralarni yoqlash, keskin choralarga tarafdorlik" ma'nosini anglatadi

Ekstremizm atamasining siyosat bilan bog'liq jihatlari shundaki, norasmiy ekstremistik tashkilot rahbarlari siyosiy masalalar yuzasidan "keskin, qat'iy choralar ko'rish yo'li bilan", ya'ni kuch ishlatish, zo'rlik bilan davlatning rasmiy hokimiyatni konstitutsiyaga xilov ravishda o'zgartirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yganligidadir. Ularning norasmiy deyilishiga sabab, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Siyosiy partiyalar", "Nodavlat notijorat tashkilotlar" hamda "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi amaldagi qonun talablariga ko'ra rasman faoliyat yuritish uchun Adliya Vazirligidan ro'yxatdan o'tmaganligidadir.

Terrorizm - siyosiy raqiblarni, muxoliflarni yo'qotish yoki qo'rqitish, aholi o'rtasida vahima va tartibsizliklarni keltirib chiqarish maqsadidagi zo'ravonlik harakatlari ta'qib qilish, buzish, garovga olish, qotillik, portlatish va boshqa. «Terrorizm» - siyosiy, diniy, mafkuraviy va boshqa maqsadlarga erishish uchun shaxsning hayoti, sog'lig'iga xavf tug'diruvchi, mol-mulk va boshqa moddiy ob'ektlarning yo'q qilinishi (shikastlan-tirilishi) xavfini keltirib chiqaruvchi hamda davlatni, xalqaro tashkilotni, jismoniy yoki yuridik shaxsni biron-bir harakatlar sodir etishga yoki sodir etishdan tiyilishga majbur qilishga, xalqaro munosabatlarni murakkablashtirishga, davlatning suverenitetini, hududiy yaxlitligini buzishga, xavfsizligiga putur yetkazishga, qurolli mojarolar chiqarishni ko'zlab ig'vogar-liklar qilishga, aholini qo'rqitishga, ijtimoiy-siyosiy vaziyatni beqarorlashtirishga qaratilgan, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida javobgarlik nazarda tutilgan zo'rlik, zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish yoki boshqa jinoiy qilmishlar.

Prezident Jorj V. Bush xalqaro terrorizmga "Global urush" olib kelgan shaxslardan bo'ldi. AQShda ushbu hodisaga qarshi kurash strategiyasi ikkita asosiy muammoni hal qilishi kerak: Amerika va uning ittifoqchilarini terroristik hujumlardan himoya qilish va terrorizmga mos bo'lmagan xalqaro muhitni yaratish. Terrorizmga qarshi kurash XXI asrda AQSh tashqi siyosatining asosiy yo'nalishiga aylandi. shu bilan birga, jahon hamjamiyati

ko'pincha dos natijalarini juda shubha bilan qabul qiladi. Mashhur perulik iqtisodchi Ernando De Soto shunday deydi: "ushbu urushga 1,6 trillion dollar sarflab," Al - Kay-dy " rahbari Usama bin Ladindan jihadi jongacha bo'lgan 101 terrorchi rahbarni yo'q qilib, G'arb hali ham jangarilarni jalb qila oladigan va hujum qila oladigan ekstremistlar tomonidan himoyasiz, o'z xohishiga ko'ra" .

Xalqaro terrorizmga qarshi kurashda muhim rol o'ynaydigan xorijiy davlatlar amaliyoti shuni ko'rsatadiki, ushbu kurash strategiyasining asosiy printsiplari hamma joyda uchta kontseptual jihatni o'z ichiga oladi: tegishli normativ-huquqiy hujjatlarni qabul qilish yoki terrorizmga qarshi kurashni kuchaytirishga va jinoiy jazo normalarini kuchaytirishga qaratilgan mavjudlarini qayta ko'rib chiqish; milliy huquqni muhofaza qilish organlarining terrorizmga qarshi faoliyatini muvofiqlashtirish; terrorizmga qarshi ommaviy axborot vositalarining keng doirasini jalb qilgan holda hukumatning harakatlari.

AQSH axborot materiallarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ushbu jarayon quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi: vaziyatning sabablarini aniqlash, terroristik harakatlarni amalga oshirishga, muayyan yo'nalishlarda terrorchilik faoliyatini faollashtirishga yordam beradigan harakatlar; yangi terrorizmga qarshi qonunchilikni ishlab chiqish va mavjud tuzatish; terroristik tashkilotlar faoliyatini oldini olish va bostirish uchun huquqni qo'llash mexanizmini ishlab chiqish .

G'arbiy Evropa mamlakatlari va AQShda aksilterror choralari-Qonunchilik, huquqni muhofaza qilish, axborot va kommunikativ sohalarda, shuningdek ekstremizmning oldini olish sohasida amalga oshiriladi .

Shu nuqtai nazardan, ba'zi Evropa davlatlari va AQShda amalga oshirilgan yoki tayyorlanayotgan qonunchilik tashabbuslarini ko'rib chiqish qiziq emas. Ushbu qonunchilikning rivojlanish tendentsiyalari immigratsiya sohasidagi talablarning o'zgarishi, politsiya vakolatlarining kengayishi va terrorizmga gumon qilinuvchilarga nisbatan protsessual qoidalarning kuchaytirilishidan dalolat beradi.

Shu bilan birga, tashqi ko'rinishiga ko'ra, Evropa Ittifoqi va AQShga a'zo davlatlar rahbariyati tomonidan jiddiy e'tiborga olingan terrorizmga qarshi qonunchilikni o'zgartirish ushbu davlatlar aholisining fuqarolik huquqlarini cheklaydi .

Dunyoning ko'plab davlatlaridagi ushbu mamlakatlar hukumati va jamoatchiligining xalqaro terrorizmga qarshi kurashda yangi choralar ko'rishga e'tiborini kuchaytirayotganidan dalolat beradi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, xalqaro terrorizmga qarshi kurashning Qonunchilik bazasi, birinchi navbatda, ushbu kurashning umumiy strategiyasini belgilaydigan mamlakat rahbariyatining siyosiy irodasiga bog'liq.

Xorijiy ekspertlarning fikriga ko'ra, aksariyat Evropa davlatlari hukumatlarining juda Liberal migratsiya siyosati, ochiq chegaralar, radikal Islomizmni targ'ib qilishga sodiq munosabat va ba'zi Islom tashkilotlari faoliyati, Rossiyaga qarshi yo'naltirilgan jangari Islomiy guruhlarini to'g'ridan-to'g'ri qo'llab-quvvatlash (chechen va boshqa Shimoliy Kavkaz noqonuniy qurolli tuzilmalari tomonidan taqdim etilgan) Afg'oniston, Iroqdagi voqealar

munosabati bilan Livan va umuman yaqin Sharqda eng ekstremistik terroristik guruhlar, Islomni himoya qilish shiorlari bilan yashirinib, ba'zi G'arb davlatlari oldida o'zlarining sobiq homiylariga qarshi faol hujum uyushtirdilar .

80-yillarda yirik xorijiy davlatlar Isroil, Buyuk Britaniya, AQSh, Hindiston, Italiya, Germaniya, Ispaniya, Frantsiya tegishli me'yoriy hujjatlarni qabul qiladi.

Terrorizmga qarshi xorijiy qonunlar orasida Hindistonning "Terrorizmga qarshi kurash va buzg'unchilik harakati" (1985), Germaniyaning "Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida" gi qonuni (1986), Frantsiyaning "terrorizm va davlat xavfsizligiga tajovuzlarga qarshi kurash to'g'risida" gi qonuni (1986), Ispaniyaning "Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida" gi qonuni. (1987), buyuk Britaniyaning "terrorizmning oldini olish to'g'risida" gi qonuni (1989), AQShning "terrorizmga qarshi kurash va eng yuqori jazo qonunining samaradorligi to'g'risida" gi qonuni (1996) va boshqalar. Bundan tashqari, bir qator davlatlarning jinoyat va jinoyat-protsessual kodekslariga terrorizmga qarshi kurashning to'liq huquqiy bazasini yaratishga qaratilgan o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi.

Agar ilgari Buyuk Britaniya hukumati mamlakat ichidagi radikal Islom tashkilotlari faoliyatiga sodiq bo'lgan bo'lsa, shu paytdan boshlab ular Islom ekstremizmiga qarshi kurashni kuchaytira boshladilar.

Bu mamlakatga immigratsiya tartibini kuchaytirish, deportatsiyani joriy etish, radikal Islom ruhoniylarining faoliyatini bostirish, osu uchun jinoiy javobgarlikka tortishni joriy etishga qaratilgan normalarni o'z ichiga olgan yangi terrorizmga qarshi qonun hujjatlarini tayyorlashda o'z ifodasini topdi. Buyuk Britaniyada ham, undan tashqarida ham terrorchilik mashg'ulotlarini tashkil etish, terrorchilik faoliyatida gumon qilingan shaxslarni oldindan qamoqqa olish muddatlarini ko'paytirish va boshqa.

Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashni kuchaytirish bo'yicha ushbu tendentsiyalar ko'plab davlatlarning aeroportlarida yo'lovchilar va rejimlarning havo qatnovi ustidan nazoratni kuchaytirishda namoyon bo'ldi.

Terroristik tashkilotlar faoliyatining Yevropa yo'nalishi munosabati bilan bir qator Yevropa davlatlari hukumatlari terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar majmuini amalga oshirish to'g'risida qaror qabul qildilar. Bunday chora - tadbirlarni ishlab chiqishda Evropa Ittifoqi mamlakatlari rahbariyati ushbu mamlakatlar aholisining musulmon qismining o'sish omilini hisobga olishni boshladi (hozirgi vaqtda u Evropa Ittifoqiga a'zo davlatlar aholisining deyarli 6 foiziga etdi va xorijiy ekspertlarning fikriga ko'ra, ushbu tendentsiyani saqlab qolgan holda, 2050 yilga kelib bu ko'rsatkich kamida 20 foizga etadi .

So'nggi paytlarda hokimiyatning musulmon aholisining ma'lum bir qismi bilan munosabatlaridagi keskinlikning kuchayishi bir qator omillar bilan izohlanadi. Ular orasida, birinchi navbatda, Islom dinini qabul qiladigan odamlarning noqonuniy migratsiyasi, Evropa Ittifoqi mamlakatlari musulmonlari orasida Islom mafkurasi va uning o'ta fundamentalistik-ekstremistik oqimlari targ'ibotiga haddan tashqari sodiqlik va ko'plab Islom tashkilotlarining ushbu yo'nalishdagi faoliyati.

2005 yil avgust oyida qabul qilingan "Xalqaro terrorizmga qarshi shoshilinch choralar to'g'risida" gi qonunga muvofiq, Italiya ichki ishlar vazirligi faoliyati davlat xavfsizligiga tahdid soladigan chet elliklarni deportatsiya qiladi. Bu erda Italiyada qonuniy ravishda chet el ekstremistik musulmon tashkilotlarining a'zolarini deportatsiya qilish samarali usul deb ishoniladi Neytra ularni jinoiy javobgarlikka tortish imkoniyati bo'lmagan sharoitlarda ularning faoliyatini yaxshilash. Bundan tashqari, tashqi ishlar vazirligi parlamentda terrorchilik faoliyatida gumon qilinayotgan muhojirlarni Italiya fuqaroligidan mahrum qilish va ularni mamlakatdan chiqarib yuborish huquqini beruvchi normani qabul qilish masalasini ko'tarishni rejalashtirmoqda.

Agenturani Islom tashkilotlariga tezkor joriy etish va musulmon diasporasi a'zolarini jalb qilish qiyinligini hisobga olib, Germaniya maxsus xizmatlari rahbariyati Arab tilini biladigan va Islom dini va madaniyatini biladigan qo'shimcha mutaxassislarni ishga qabul qilish to'g'risida qaror qabul qildi. Shuni yodda tutish kerakki, Amerikada 2001 yil 11 sentyabrdan keyin terrorizmga qarshi kurash bo'yicha qonunlar qabul qilindi: "Sicherheitspaketi I und II" (I va II xavfsizlik to'g'risidagi qonunlar to'plami). Keyinchalik, maxsus xizmatlarga bank hisob raqamlariga kirish huquqini beradigan va ularga boshqa nazorat funktsiyalarini beradigan uchinchi qonunlar to'plamini tayyorlash boshlandi. Ushbu qonun loyihalari, xususan, bir yil davom etadigan uyali va tarmoq telefonlari egalari uchun ma'lumotlar bazasini yaratishni mustahkamladi.

Shu bilan birga, Buyuk Britaniya, Irlandiya, Shvetsiya va Frantsiyada bunday rejalar allaqachon muhokama qilinmoqda.

Terrorizm bo'yicha tezkor razvedka ma'lumotlarini to'plash, qayta ishlash va tahlil qilishni amalga oshiradigan, operatsion rejalashtirishni amalga oshiradigan, terrorizm to'g'risidagi ma'lumotlarning Markaziy ma'lumotlar banki rolini bajaradigan milliy terrorizmga qarshi kurash markazi o'z bazasini taqdim etadi. Federal qidiruv byurosi, SRU, immigratsiya va bojxona nazorati xizmati, ichki xavfsizlik vazirligi va boshqalar vakillaridan iborat xalqaro terrorchilarni kuzatish bo'yicha tezkor guruh xorijiy terrorchilar va ISHID tarafdorlarining AQSh hududiga kirib kelishining oldini olish uchun ma'lumot beradi.

- terrorizm uchun mo'ljallangan pul yig'ish yilidan foydalanish qonunga muvofiq jinoyat deb e'lon qiladi;

- mablag'lar zudlik bilan muzlatiladi, yil tugatiladi terrorchilik harakatlarini sodir etgan fuqaroning iqtisodiy resurslari oziqlanadi;

- davlatlar hududida bo'lgan fuqarolarga terrorizm bilan bog'liq lizalarga yordam berish yoki ularga yordam berishni taqiqlaydi;

- terrorizm bilan bog'liq tulkilarni har qanday shaklda qo'llab-quvvatlashdan saqlanish;

- terrorchilik harakatlarini moliyalashtiradigan, rejalashtiradigan, qo'llab-quvvatlaydiganlarga boshpana berishdan bosh tortish.

Moliya terroristik tashkilotlarni oziqlantiradigan mablag'lar chuqur kirib borganligini o'rgatadi. Ushbu mablag'lar qonuniylashtirilgan dunyoning bir qator davlatlarining

moliyaviy-iqtisodiy tuzilmalari, ba'zi xorijiy ekspertlar ko'plab davlatlar iqtisodiyoti holatining munosabatlaridan qo'rqishadi. Ularning fikricha, butun dunyo bo'ylab 1,5 million dollarga baholangan etix mablag'larini zudlik bilan olib qo'yish G'arb iqtisodiyotining chuqur pasayishiga olib keladi.

Terrorizmga qarshi kurashni tashkil etishga milliy darajada yondashishda turli manfaatdor idoralarni muvofiqlashtirish masalasiga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Bu tegishli rejalar, idoralar va xizmatlarning terrorizmga qarshi kurashiga jalb qilingan hamkorlikni muvofiqlashtirish bo'yicha ko'rsatmalarni o'z ichiga olgan hujjatlarni ishlab chiqish shaklida aks etadi.

Masalan, AQShda mamlakat bosh prokuraturasi terrorizmga qarshi kurash bo'yicha bo'limlarni o'z ichiga olgan ichki ko'rsatmalarni ishlab chiqdi. To'g'ri, mutaxassislarning fikriga ko'ra, ushbu ishda o'zaro munosabatlarni tashkil etishda noaniqlik va chalkashliklarni ko'radigan ko'plab kamchiliklar mavjud.

Shunday qilib, xorijiy axborot materiallarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, chet el davlati dunyoda terrorchilik faoliyatining kuchayishi va qarshilik ko'rsatishning past samaradorligiga duch kelganda, ular ko'proq narsalarga murojaat qilishadi. G'arbnining terrorizmga qarshi qattiq choralariga, ayrim hollarda, chet ellik ekspertlarning fikriga ko'ra, fuqarolarining huquqlari va erkinliklari cheklanishiga olib kelishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Оганян Р. Э. Усиление мер борьбы с международным терроризмом за рубежом / Р. Э. Оганян, В. В. Князев // Полиция и борьба с преступностью за рубежом. - М.: ВНИИ МВД России, 2007. - Вып.
2. Международная миграция населения: Россия и современный мир. - М.: МГУ, 2000. - Вып.
3. Информационное письмо УМС АД МВД России от 21 марта 2009 г. № 6/УМС-716.
4. О направлении усилий ФБР по борьбе с терроризмом: справка представителя МВД России в США от 12 октября 2010 г. УМС, 2/УМС-2681.
5. Гридчин А. А. Противодействие терроризму: глобальный характер современного терроризма и роль международных организаций как стабилизаторов мировой безопасности / А. А. Гридчин // Актуальные проблемы противодействия терроризму: материалы Международ. науч.-практ. конф. (20 октября 2011 г.). - Белгород: РИО БелЮИ МВД России, 2011.
6. Ommaviy qirg'in qurollari bilan bog'liq terrorizmga qarshi ichki javob qobiliyatini baholash bo'yicha maslahat Kengashining ikkinchi yillik hisoboti. - L. A., 15.12.